

1-2'2018 [73]

ISSN 2309-1533

ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА

INNOVATIVE ECONOMY

Редактор:
Довгань О.М.

Рекомендовано до друку Вченою Радою Подільського державного аграрно-технічного університету, протокол № 8 від 01.03.2018 р.

Виходить щомісячно.

Реєстраційне посвідчення
Серія КВ № 11715-586Р
від 08.08.2006 р.

Перереєстровано:
Реєстраційне посвідчення
Серія КВ № 19945-9745ПР
від 28.05.2013 р.

Затверджено:
Постановою Президії ВАК України
від 14 червня 2007 р.
№1-05/6 як наукове фахове видання
України (економічні науки)

Постановою Президії ВАК України
від 10 березня 2010 р. № 1-05/2 як
наукове фахове видання України
(економічні науки)

Наказ Міністерства освіти і науки
України від 13.07.2015 № 747 як
наукове фахове видання України
(економічні науки)

ISSN 2309-1533
ISSN 2310-4864 (ел. вар.)

Журнал «Інноваційна економіка»
в наукометричних базах:

РИНЦ –
http://elibrary.ru/title_about.asp?id=50859
INDEX COPERNICUS –
http://journals.indexcopernicus.com/+_p12420,3.html

Підписано друку
07.03.2018 р.

Формат 70x108/16
Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк арк. 29,3

Тираж 300 прим.

Віддруковано з готових
діапозитивів в СМП «ТАЙП»
вул. Чернівецька, 44 б,
м. Тернопіль, 46000

Автори статей несуть відповідальність за достовірність наведеної інформації (точність наведених у статті даних, цитат, статистичних матеріалів тощо) та за порушення прав інтелектуальної власності інших осіб. Висловлені авторами думки можуть не співпадати з точкою зору редакції. Передрук дозволяється лише зі згоди автора.

Переверзева А.В. МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ СТВОРЕННЯ РОБОЧИХ МІСЦЬ У ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ.....	114
Економіка природокористування та екологізація навколишнього середовища	
Дзядикевич Ю.В., Буряк М.В., Любезна І.В. РОЗВИТОК СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ.....	120
Ярова Б.М. ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ МОДЕЛІ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ДЕРЖАВИ НА ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ..	126
Демографія, зайнятість населення і соціально – економічна політика	
Цимбалюк С.О. АНАЛІЗ ПОЛІТИКИ ОПЛАТИ ПРАЦІ У СФЕРІ ОСВІТИ З ПОГЛЯДУ КОНЦЕПЦІЇ ГІДНОЇ ПРАЦІ.....	130
Федоришина Л.М. ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗДОРОВ'Я ДИТЯЧОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	138
Кальницька М.А. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....	148
Маркетинг і ринкові відносини	
Нікітін Ю.О., Кульчицький О.І. «SMART» ПАРАДИГМА ЯК ОСНОВА ВИЗНАЧЕННЯ: РОЗУМНА ОРГАНІЗАЦІЯ, РОЗУМНА КОМПАНІЯ, РОЗУМНА ФАБРИКА.....	153
Куліш Т.В. МАРКЕТИНГОВА ТОВАРНА ПОЛІТИКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА РИНКУ СОНЯШНИКУ.....	161
Дзядикевич О.Я. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕРНОВИХ НА СВІТОВОМУ РИНКУ.....	168
Фінансово-кредитна і грошова політика	
Кириленко О.П., Огінська А.Ю. ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ..	175
Черняк Я., Клапків Л. ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ У СТРАХОВОМУ БІЗНЕСІ.....	182
Роменська К.М., Клокова Л.О. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	188
Статистика, облік, аналіз та аудит	
Пармакли Д.М. НЕКОТОРЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ОБНОВЛЕНИЯ МЕТОДИКИ РАСЧЕТОВ ЭФФЕКТИВНОСТИ РЕАЛИЗОВАННОЙ ПРОДУКЦИИ.....	194
Інформаційні технології та економічна безпека	
Яниогло А.И. ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ НА ПРЕДПРИЯТИИ.....	201
Баланюк І.Ф., Максимюк М.М. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ МЕТОДИКИ ОЦІНКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	212
Кораблінова І.А. «ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ» ЯК ДЖЕРЕЛО РИЗИКУ КОМПАНІЙ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	217
Меліхова Т.О. АНАЛІЗ НАЯВНИХ МЕТОДИК ОЦІНКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ СУЧАСНОЇ ДІАГНОСТИКИ ЙОГО ФІНАНСОВОГО СТАНУ.....	223
Критика та бібліографія	
Шульський М.Г. ЄВГЕН ОЛЕСНИЦЬКИЙ – ВІХИ ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ.....	228
Капітанець С.В. РЕАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ СПРІЯННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ.....	238
РЕФЕРАТИ.....	240
АВТОРИ НОМЕРА.....	286

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНА І ГРОШОВА ПОЛІТИКА

УДК 336.5

Кириленко О.П.,
д-р екон. наук, професор, завідувач
кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Огінська А.Ю.,
аспірант

Тернопільський національний економічний університет

ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Kyrylenko O.P.,
dr.sc.(econ.), professor, head at the S.I.Yurii department of finance
Ohinska A.Yu.,
postgraduate student
Ternopil National Economic University

FINANCING OF SOCIAL PROTECTION OF POPULATION IN UKRAINE: TRENDS AND PROSPECTS

Постановка проблеми. В сучасних умовах видатки бюджету на соціальний захист відіграють пріоритетну роль в поліпшенні добробуту вразливих верств населення. Від обсягів і спрямованості фінансових ресурсів держави залежить не тільки рівень добробуту суспільства, але й перспективи розвитку вітчизняної економіки та стабільність суспільно-політичної ситуації в державі. В Україні видатки на соціальний захист населення традиційно займають одне із головних місць у структурі видатків зведеного бюджету та є одним із найважливіших джерел фінансування матеріального добробуту низки категорій громадян – пенсіонерів, інвалідів, малозабезпечених тощо. Втім, через недостатній рівень розвитку вітчизняної економіки та перманентний дефіцит фінансових ресурсів держави нарощення обсягів бюджетних видатків на соціальні цілі не дає можливості досягнути суттєвих зрушень у питанні вирішення найважливіших соціальних проблем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В науковій літературі економічного спрямування питання соціального захисту населення та їх вплив на зростання добробуту населення піднімають такі вітчизняні науковці і практики, як: Андрущенко В., Горин В., Данилишин Б. [1; 2]. Вчені досліджують особливості функціонування соціальної держави, її пріоритети та функції в умовах економічної нестабільності. Необхідність бюджетного фінансування соціального захисту населення, проблеми вітчизняної практики та напрями їх вдосконалення розглядаються у наукових працях Дем'янишина В., Затонацької Т., Кириленко О., Клівіденко Л., Павлюк К., Сидорчука А., Скулиш Ю., Снісаренко О., Толуб'яка В., Тропіної В., Тулай О., Федосова В. [2; 4-7].

Визначення індикаторів ефективності видатків бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення, їх оптимізація з метою підтримки найменш захищених категорій громадян розглянуто у працях Лібанової Е., Лопушняк Г., Луніної І., Овчарової Н. [3-4].

Проте у вітчизняних умовах постійних змін у сфері соціального захисту населення, проведення соціальних реформ глибокого та детального аналізу потребують джерела їх фінансового забезпечення, передусім за рахунок бюджетних коштів.

Постановка завдання. Метою статті є наукове обґрунтування теоретичних аспектів бюджетного фінансування соціального захисту населення, а також проведення моніторингу видатків

державного і місцевих бюджетів на соціальний захист; визначення проблем ефективного бюджетного фінансування соціального захисту населення в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед об'єктивних закономірностей розвитку сучасної світової цивілізації зростає увага до проблем людини, захисту та реалізації її прав і свобод. Превалювання інтересів окремого індивіда над інтересами держави, орієнтація діяльності органів влади на усебічне задоволення потреб суспільства й підвищення добробуту кожного його члена зараховують до головних тенденцій суспільного розвитку.

Еволюція наукових підходів до визначення ролі держави у регулюванні соціально-економічного розвитку та вирішенні соціальних проблем від практично повного несприйняття необхідності державного втручання з боку представників класичної економічної теорії до його безумовного схвалення з боку апологетів кейнсіанства призвела до формування сучасних пріоритетів побудови ефективної соціальної політики та, зокрема, системи соціального захисту, базованих на соціогуманітарних ідеях соціального лібералізму.

Торкаючись питання трактування соціального захисту населення та ролі держави у його забезпеченні представниками вітчизняної економічної науки, можемо констатувати, що попри певну варіативність підходів, більшість вчених доволі однозначно визначають це явище як сукупність заходів, реалізованих державою для забезпечення добробуту населення [2; 3; 4; 7].

На наш погляд, при формулюванні дефініції соціального захисту слід враховувати два ключових аспекти: по-перше, він являє собою сукупність заходів, які реалізує держава стосовно осіб, які потрапили під дію соціальних ризиків, що призвели до втрати доходу чи інших депривацій; по-друге, головною метою соціального захисту є нейтралізація негативних наслідків реалізації соціальних ризиків для добробуту індивіда та повернення його (добробуту) до стандартів, прийнятних у відповідному суспільстві. На нашу думку, в соціально-орієнтованій державі соціальний захист населення повинен бути зорієнтований не тільки на матеріальне забезпечення й обслуговування окремих категорій і груп населення, а й на підтримку та забезпечення гідного матеріального і соціального становища усіх громадян.

Своє матеріальне вираження виконання соціальної функції отримує у відповідних видатках державного та місцевих бюджетів, об'єднаних згідно із функціональною класифікацією у підрозділі «Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення».

Проведемо аналіз динаміки видатків бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення, а також визначимо їх питому вагу в загальному обсязі видатків зведеного бюджету України і ВВП впродовж 2004-2017 років. Отож, впродовж досліджуваного періоду, за винятком 2014 року, спостерігалось планомірне нарощування абсолютних обсягів видатків зведеного бюджету на соціальний захист, які зросли з 19,4 млрд грн у 2004 році до 285,8 млрд грн у 2016 році, або в 14,7 раза. Примітно, що в 2004-2011 рр. зростання цих видатків мало стрибкоподібний характер – після різкого збільшення видатків у 2005, 2008, 2010 роках (в 2,1 раза, 1,5 та 1,3 раза, відповідно), у наступні роки показники нарощування видатків бюджету на соціальний захист значно знижувались (до 3,5% у 2006 році, 5,9% - у 2009 році, 0,9% - у 2011 році). Натомість, після різновекторної зміни видатків у 2012-2014 рр., у 2015-2017 рр. спостерігалось різке нарощування бюджетного фінансування соціального захисту населення.

Примітно, що впродовж останніх років відбулась зміна основного чинника, який визначає траєкторію видатків на соціальний захист – якщо у 2005-2013 рр. спостерігалось їхня тісна кореляція з суспільно-політичною ситуацією в країні, то в останні роки провідну роль у динаміці фінансування соціального захисту відіграє реалізація програми реформ (рис. 1).

Перше пікове зростання видатків зведеного бюджету на соціальний захист населення в аналізованому періоді спостерігалось у 2000-2005 рр. та було обумовлене не успіхами у розвитку вітчизняної економіки, а посиленням політичної напруженості в країні. Зокрема, у 2004 році в рамках підготовки до виборів Президента України було проведено суспільно затребуване, але вкрай обтяжливе для економіки різке підвищення стандартів пенсійного забезпечення. Розміри мінімальної пенсійної виплати були підвищені до рівня прожиткового мінімуму, що призвело до формування значного дефіциту бюджету Пенсійного фонду України та необхідності його покриття за рахунок ресурсів державного бюджету. Якщо у 2004 році дотація на покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду становила 3,4 млрд грн, то у 2005 році вона збільшилась до 16,3 млрд грн і досягла 58,9% сукупних видатків державного бюджету на соціальний захист пенсіонерів.

Іншим чинником збільшення видатків бюджетів на соціальний захист населення у 2005 році було 8-разове підвищення розміру соціальної допомоги при народженні дитини і зростання потреби у коштах на їхнє фінансування. Внаслідок цього, у 2005 році на соціального захисту населення з бюджетів усіх рівнів було витрачено на 20,7 млрд грн більше, ніж у 2004 році. Водночас, у 2006 році внаслідок поступового збалансування доходів і видатків бюджету Пенсійного фонду обсяги дотації з державного бюджету на покриття його дефіциту зменшились у 2,2 раза до 7,2 млрд грн, внаслідок чого мали місце низькі показники прирощення видатків бюджету на соціальний захист в цілому.

Наступні пікові періоди різкого нарощування видатків бюджетів на соціальний захист населення, на наш погляд, також мали переважно політичні передумови. Так, у 2008 році відбулось чергове

значне підвищення пенсійних виплат, мотивоване бажанням уряду отримати політичну підтримку громадян напередодні парламентських та президентських виборів в Україні, що призвело до стрибкоподібного зростання видатків на 25,7 млрд порівняно з попереднім роком.

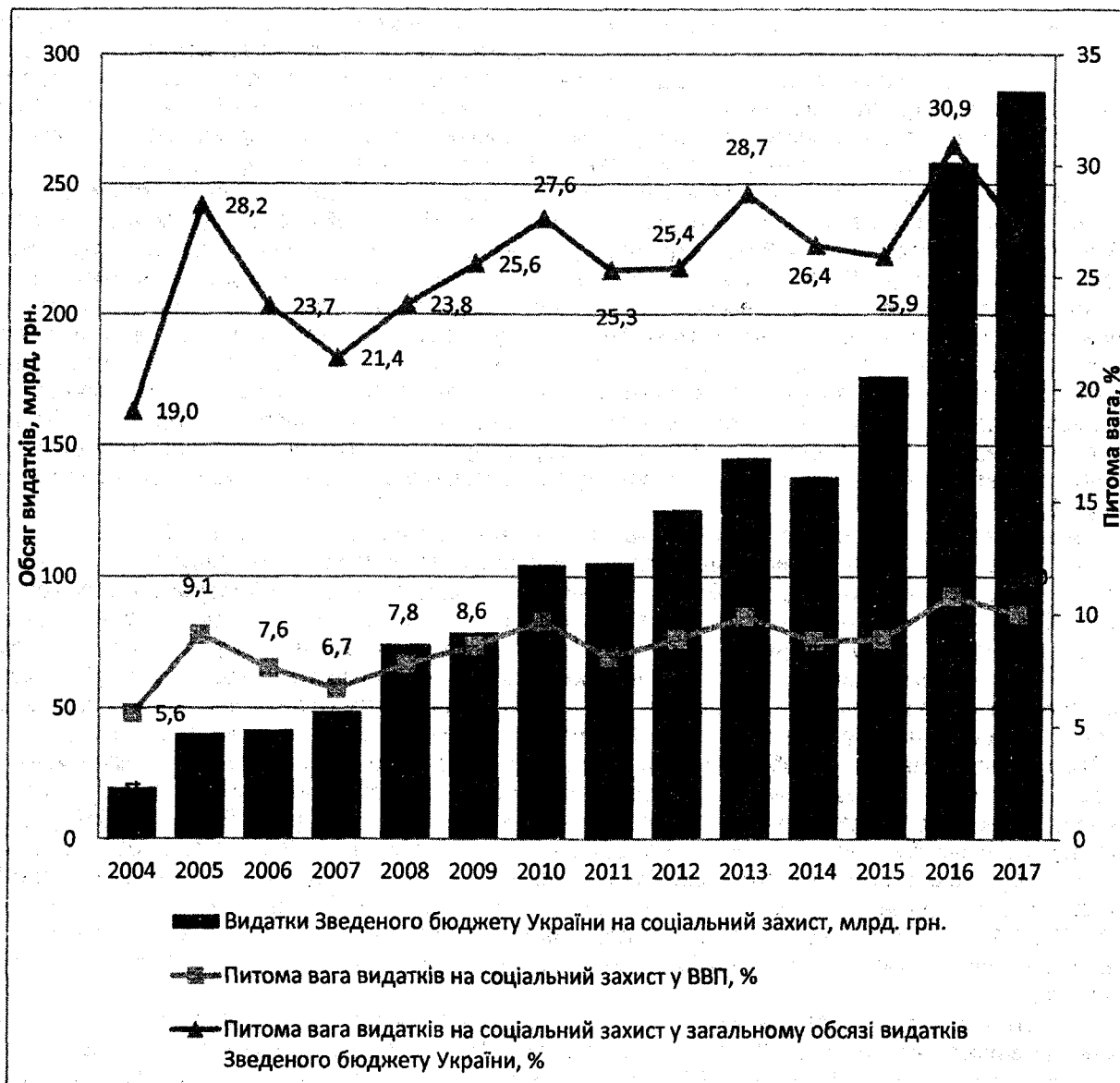

Рис. 1. Динаміка видатків Зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2004-2017 рр.

Джерело: складено авторами на основі звітних даних Державної казначейської служби України

У 2010 році, поряд із необхідністю покриття величезного дефіциту бюджету Пенсійного фонду, який досяг 34,4 млрд грн, 1,3-разове зростання видатків бюджету на соціальний захист населення було також пов'язане із переведенням на державний бюджет фінансування одноразової соціальної допомоги при народженні дитини для застрахованих осіб, що автоматично збільшило видатки бюджетів на 20,4 млрд грн. Підтвердженням домінування не економічних, а політичних чинників у визначенні траєкторії зміни видатків бюджету на соціальний захист впродовж 2004-2011 рр., на наш погляд, є те, що в умовах жорсткої економічної кризи 2009 року, коли потреба у фінансуванні заходів соціального захисту значно підвищується, відповідні видатки бюджету зросли всього на 5,9%.

У 2012-2013 рр. темпи зростання видатків бюджету на соціальний захист населення стабілізувалися на рівні 15-18% у річному вимірі та були пов'язані з поступальним підвищенням соціальних стандартів. В абсолютному вираженні зростання обсягів бюджетного фінансування соціального захисту склало 20,0 млрд грн щорічно. 2012-2013 рр. позначені також поступовим підвищенням питомої ваги видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у ВВП до рівня 9,9%, а їх питома вага у структурі сукупних видатків бюджету в 2013 році досягла найвищого за період

значення у 28,7%. Однак, у зв'язку з розгортанням військових дій на Сході України, загальним погіршенням економічної ситуації та дестабілізацією системи державних фінансів у 2014 році вперше за останні 12 років спостерігалось скорочення видатків бюджету на соціальний захист населення. Їхня питома вага у структурі сукупних видатків зведеного бюджету країни знизилась до 26,4%, а частка у ВВП – до 8,8%.

Траєкторія зміни видатків бюджету на соціальний захист населення у 2015-2017 рр. передусім обумовлена реалізацією низки заходів в рамках реформування національної економіки. Так, у 2015 році спостерігалось значне зростання трансфертів з державного бюджету для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду України, який зріс до рівня 31,8 млрд грн порівняно з 17,1 млрд грн у 2014 році. У 2016 році дефіцит Пенсійного фонду досяг найвищого за увесь період незалежності країни рівня, а трансферти на його покриття з державного бюджету склали 80,9 млрд грн, що в 2,5 раза більше значень попереднього року. Головною причиною цього послужило зниження ставки єдиного соціального внеску, який є головним джерелом власних доходів Пенсійного фонду України з майже 41% до 22%. Внаслідок цього у 2016 році спостерігалось 1,3-разове (на 58,2 млрд грн) скорочення власних доходів Фонду [5; 8]. Однак, проведене у 2017 році дворазове підвищення мінімальної заробітної плати, а також високі темпи нарощування фонду оплати праці у всіх галузях економіки обумовили збільшення власних доходів Пенсійного фонду більш, ніж на чверть, внаслідок чого обсяги трансферту на покриття дефіциту його бюджету в цьому році склали менше 61,7 млрд грн. Більш того, на 2018 рік заплановане 1,5-разове зростання власних доходів Фонду, внаслідок чого загальний трансферт з державного бюджету має скласти 139,3 млрд грн, в тому числі на покриття дефіциту коштів – близько 42,0 млрд грн. Таким чином, вдруге з моменту зниження ставки ЄСВ спостерігатиметься скорочення обсягу трансферту до Пенсійного фонду на 3,3 млрд грн порівняно з 2016 роком.

Іншим чинником, що обумовив значне зростання видатків бюджету на соціальний захист у 2015-2017 рр. стало підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги та енергоресурси в рамках їх приведення до обґрунтованих розмірів. Відтак, видатки місцевих бюджетів України на допомогу у вирішенні житлового питання (серед іншого включає і видатки на надання житлових субсидій) у 2015 році збільшились до 14,1 млрд грн, або в 7 разів. У 2016 році вони склали 41,6 млрд грн, а в 2017 році – 68,7 млрд грн. Таким чином, тільки за три роки обсяги фінансування житлових субсидій зросли майже у 4,9 раза, а в порівнянні з 2014 роком – в 26 разів. Причини такого стрімкого росту – подальше підвищення тарифів на комунальні послуги і збільшення чисельності реципієнтів житлових субсидій.

Зростання видатків на збалансування бюджету Пенсійного фонду України, фінансування програми житлових субсидій, а також підвищення основних соціальних стандартів обумовили безпрецедентний ріст видатків на соціальний захист населення у 2016 році. Всього у 2016 році з бюджетів усіх рівнів було направлено на потреби соціального захисту 258,3 млрд грн, або в 1,4 раза більше попереднього року. Частка відповідних видатків у структурі сукупних видатків зведеного бюджету країни досягла найвищого за останні 12 років значення у 30,9%, а їх питома вага у ВВП – 10,8%. У 2017 році стабілізація обсягів трансфертів Пенсійному фонду, а також вжиття заходів зі стримування росту соціальних видатків дало змогу знизити ці показники до 27,0% та 10,0%, відповідно.

Наведені на рис. 1 показники засвідчують, що номінальні обсяги видатків зведеного бюджету на соціальний захист населення за 2004-2017 рр. зросли в 14,7 раза, що є одним із найвищих темпів серед усіх груп видатків бюджету. Втім, таку динаміку не можна визначити як повною мірою об'єктивну, оскільки значний вклад у зростання показників бюджету вносить інфляційний чинник. Якщо скоригувати обсяги видатків бюджетів на соціальний захист відповідно до динаміки споживчих цін, то виявиться, що 15-разове зростання фінансування цих потреб на 4/5 було нівельоване підвищенням цін. Доречність використання індексу споживчих цін для визначення реальних темпів приросту видатків на соціальний захист населення пояснюється тим, що більшість коштів за цим розділом видаткової частини бюджету направляється на надання соціальних виплат і соціальних послуг, а тому урахування інфляції дає змогу розрахувати реальний прогрес у питанні поліпшення добробуту вразливих верств населення за рахунок ресурсів зведеного бюджету. Таким чином, якщо виключити вплив інфляційного чинника, реальне зростання видатків бюджетів на соціальний захист населення за 2005-2017 рр. склало всього 2,9 раза, при цьому в половині років досліджуваного періоду спостерігалось їхнє скорочення порівняно з попереднім роком. Особливо помітним розрив між номінальним і реальним зростанням обсягів бюджетного фінансування соціального захисту був у 2008 році (1,5-разове зростання видатків більш, ніж наполовину було нівельоване підвищенням інфляції) та в 2015 році, коли за номінального зростання видатків майже в 1,3 раза мало місце падіння їх реальних обсягів більш, ніж на 14% (рис. 2).

Якщо проаналізувати видатки зведеного бюджету на соціальний захист у розрізі окремих напрямів витрачання коштів, то можна помітити, що майже 9/10 їхнього сукупного обсягу спрямовується на три найважливіших статті: соціальний захист пенсіонерів; сім'ї, дітей та молоді; допомогу у вирішенні житлового питання (табл. 1).

Рис. 2. Номінальні та скориговані на рівень інфляції темпи зростання видатків зведеного бюджету України на соціальний захист населення у 2005-2017 рр., %²
Джерело: складено авторами на основі звітних даних Державної казначейської служби України

Таблиця 1

Видатки Зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2012-2017 рр.

2012		2013		2014		2015		2016		2017	
млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%
Соціальний захист та соціальне забезпечення, в т. ч.:											
125,30	100	145,07	100	138,01	100	176,34	100	258,33	100	285,76	100
Соціальний захист на випадок непрацевдатних											
6,60	5,3	7,68	5,3	7,96	5,8	8,70	4,9	10,31	4,0	12,83	4,5
Соціальний захист пенсіонерів											
68,28	54,5	87,26	60,2	79,81	57,8	99,59	56,5	147,61	57,1	140,23	49,1
Соціальний захист ветеранів війни та праці											
5,27	4,2	4,89	3,4	4,69	3,4	5,37	3,0	6,98	2,7	6,79	2,4
Соціальний захист сім'ї, дітей, молоді											
29,88	23,8	35,71	24,6	36,40	26,4	36,48	20,7	40,71	15,8	44,12	15,4
Соціальний захист безробітних											
0,40	0,3	0,25	0,2	0,06	0,0	0,06	0,0	0,09	0,0	0,10	0,0
Допомога у вирішенні житлового питання											
3,60	2,9	2,68	1,8	2,60	1,9	15,51	8,8	41,63	16,1	68,73	24,1
Соціальний захист інших категорій населення											
10,33	8,2	5,74	4,0	5,57	4,0	8,61	4,9	8,34	3,2	9,47	3,3
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту											
0,02	0,0	0,02	0,0	0,02	0,0	0,02	0,0	0,02	0,0	0,02	0,0
Інша діяльність у сфері соціального захисту											
0,93	0,7	0,82	0,6	0,90	0,7	1,99	1,1	2,65	1,0	3,46	1,2

Джерело: розраховано авторами на основі звітних даних Державної казначейської служби України

Слід зазначити, що за останні роки соціальний захист пенсіонерів продовжує залишатись найважливішою статтею видатків зведеного бюджету на соціальний захист населення, на яку з усіх бюджетів впродовж 2013-2016 рр. направлялось сумарно майже 6/10 їх сукупних обсягів і тільки у 2017 році цей показник знизився до менш, ніж 50%. Тільки за 2015 рік видатки на ці потреби збільшились в 1,5 раза й досягли 147,6 млрд грн, що стало найвищим значенням за аналізований період.

Відносно стабільними впродовж 2013-2015 рр. залишались показники видатків зведеного бюджету на соціальний захист сім'ї, дітей та молоді – на ці потреби в середньому щорічно спрямовувалось близько 36 млрд грн. Причини такої стабільності цих видатків полягають у тому, що в 2014-2015 рр. уряд через складну економічну ситуацію відмовився від підвищення соціальних стандартів, на основі яких розраховується розмір більшості соціальних виплат. Тільки у 2016-2017 рр. спостерігалось щорічне помірне нарощування обсягу фінансування цього напрямку соціального захисту – до 40,7 млрд грн та 44,1 млрд грн, відповідно у 2016 та 2017 роках. Провідну роль у складі цих видатків відіграють програми надання соціальної допомоги при народженні дитини, малозабезпеченим сім'ям, дітям сиротам та ін.

Починаючи з 2015 року, в складі видатків на соціальний захист населення швидко зростають обсяги та питома вага фінансування допомоги у вирішенні житлового питання – якщо у 2012 році на ці потреби було виділено 3,6 млрд грн, то у 2015 році – уже 15,5 млрд грн, або 8,8% сукупних обсягів видатків за групою. У наступні роки зростання видатків на допомогу у вирішенні житлового питання було ще більш стрімким – до 41,6 млрд грн. у 2016 році та до 68,7 млрд грн. у 2017 році. Таким чином, тільки за останні два роки видатки на ці потреби зросли в 4,4 раза. Головною причиною цього є збільшення видатків на реалізацію програми житлових субсидій.

Зважаючи на проведення в Україні реформи децентралізації, варто більш детально звернути увагу на розмежування видатків бюджету на соціальний захист у розрізі державного та місцевих бюджетів. Помітно, що хоча видатки державного бюджету майже впродовж усього аналізованого періоду складали близько 60% сукупних обсягів бюджетного фінансування соціального захисту населення, у розрізі окремих напрямів вони домінують лише щодо соціального захисту пенсіонерів та за підгрупою допомоги іншим категоріям громадян. Також повністю фінансуються з державного бюджету наукові дослідження і розробки у сфері соціального захисту населення. Однак, на програми підтримки пенсіонерів спрямовується більше 9/10 сукупних обсягів видатків соціального захисту з державного бюджету, або 133,5 млрд грн у 2017 році, тоді як на інші соціальні програми припадає відносно невеликий обсяг коштів: на соціальний захист сім'ї, дітей та молоді – 0,07 млрд грн; фундаментальні та прикладні наукові дослідження – всього 0,02 млрд грн. Примітно, що у 2015-2017 рр. відбулось різке збільшення видатків за напрямом соціального захисту інших категорій населення (у 2,2-2,3 раза порівняно з 2014 роком), що пов'язане із призначенням соціальних виплат для тимчасово переміщених осіб, які змушені були залишити зону проведення АТО.

Натомість, за рахунок коштів місцевих бюджетів реалізується значно ширше коло соціальних програм, які охоплюють різні верстви та демографічні групи населення. Одним із пріоритетних напрямів фінансування соціальних видатків є соціальний захист сім'ї, дітей та молоді. Про це свідчить той факт, що до 2015 року відповідний напрям займав найбільшу питому вагу у видатках місцевих бюджетів на соціальний захист, у 2012-2014 рр. вона становила близько 2/3, а в 2015 році – понад половину сукупних обсягів. Тільки внаслідок безпрецедентного нарощування у 2016-2017 рр. обсягів фінансування програми житлових субсидій через розширення кола реципієнтів та зростання середнього розміру призначень близько половини сукупних видатків місцевих бюджетів на соціальний захист населення склали видатки на допомогу у вирішенні житлового питання.

Місцеві бюджети забезпечують фінансування переважної більшості бюджетних програм соціального захисту непрацездатних, ветеранів війни та праці, інших заходів у царині соціального захисту, а з 2017 року – в повному обсязі соціальний захист безробітних за рахунок бюджетних коштів.

Характерна особливість вітчизняної практики бюджетного фінансування полягає у високому ступені нестабільності обсягів видатків у розрізі напрямів витрачання коштів. Звісно, частково така волатильність є об'єктивною, адже пояснюється змінами у контингенті одержувачів соціальних виплат, а також у коригуванні обсягів фінансування програм соціального обслуговування. Однак, нерідко високі показники мінливості видатків пояснюються непослідовністю у фінансуванні важливих соціальних програм. Особливо показовим у цьому плані є практика фінансування бюджетних програм забезпечення молоді житлом (у межах підгрупи видатків на допомогу у вирішенні житлового питання). Так, видатки державного бюджету на виконання Державної програми забезпечення молоді житлом, розрахованої на 2002-2012 рр. у період 2005-2008 рр. були у 2,0-2,5 раза меншими за заплановані, а в 2009 році при плані у 140,0 млн грн на ці потреби кошти взагалі не виділялися. Загалом, якщо в основний період виконання цієї програми було передбачено доволі рівномірне фінансування, то фактичні обсяги видатків державного бюджету у розрізі років коливались у десятки разів [1, с. 29].

Водночас зауважимо, що перманентне зростання видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів може викликати у населення споживацькі настрої, та не спонукатиме їх до забезпечення якісного рівня життя за рахунок власної праці. Зазначене підтверджує у своїй праці О. Б. Снісаренко: «упродовж тривалого часу головний акцент

робиться на підвищення соціальних трансфертів .... що неминуче руйнує мотивацію активної поведінки на ринку праці. Через це соціальні трансферти називають непродуктивними видатками» [6, с. 302].

Підсумовуючи аналіз тенденцій бюджетного фінансування соціального захисту населення в Україні, можемо констатувати, що незважаючи на значне збільшення відповідних видатків державного і місцевих бюджетів, у цій сфері зберігається низка негативних явищ, які знижують їхню ефективність. До числа найбільш загрозливих із них, на наш погляд, доцільно зарахувати: високий ступінь варіативності у фінансуванні бюджетних програм соціального захисту; надмірну централізацію фінансових ресурсів, які направляються на соціальний захист населення та обмежені можливості органів місцевої влади впливати на обсяги та структуру відповідних видатків бюджету; концентрація коштів на соціальному захисті пенсіонерів, обумовлена недоліками чинної пенсійної системи і, відповідно, недостатня увага до інших напрямів соціального захисту; високий рівень впливу політичних процесів на тенденції у царині фінансування програм соціального захисту тощо. Їхнє вирішення дасть можливість суттєво підвищити ефективність використання бюджетних коштів та забезпечить досягнення головної мети соціального захисту – приведення добробуту усіх членів суспільства до загальноновизнаних стандартів.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, необхідно відмітити, що з метою підвищення добробуту громадян в Україні доцільно розробити комплексну Стратегію соціального захисту населення. В даному контексті вважаємо за необхідне за основу взяти напрацювання теорії інституціоналізму та теорії соціального ринкового господарювання, ключовими моментами, яких є наступні:

– підвищення добробуту економічно активного населення повинно залежати від них самих, проте важливим моментом у даному твердженні є те, що держава повинна забезпечити такий рівень заробітної плати, який є достатнім людині для забезпечення усім необхідним її та членів її сім'ї. Отже першим і важливим напрямом у сфері соціального захисту населення є те, що держава повинна створити усі умови, щоб працездатна особа не потребувала соціальної підтримки;

– оскільки економічно активна частина населення має усі засоби для самозабезпечення, то акцент у системі соціального захисту повинен ставитися на непрацездатному населенні, які не в змозі самі себе забезпечити;

– ще одним важливим надбанням теорії інституціоналізму та теорії соціального ринкового господарства є те, що вони передбачають соціальну підтримку людей у зв'язку з втратою частини доходу на певний короткостроковий період.

Першочерговими соціальними пріоритетами насамперед повинні стати: зайнятість населення, зменшення безробіття й бідності, соціальний захист нужденних категорій громадян. Процес формування концепції соціальної політики має кілька етапів: аналіз ситуації, що існує в суспільстві на даний час: виявлення і формування соціальних проблем; визначення рівня розбіжності між ідеальною моделлю соціальної держави й існуючою соціальною моделлю; визначення стратегії дій, які зможуть цю розбіжність змінити. Метою політики соціальної держави, якою позиціонує себе Україна повинно стати: забезпечення зростання реальних доходів населення, створення нових робочих місць, визначення і реалізація заходів, спрямованих на соціальний захист населення.

Література

1. Горин В. Проблеми ефективності бюджетного стимулювання житлового будівництва в Україні. *Сталий розвиток економіки*. 2015. Вип. 2. С. 26-34.
2. Клівіденко Л. М. Фінансове забезпечення соціального захисту населення України : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.04.01. Тернопіль: ТНЕУ, 2006. 20 с.
3. Лопушняк Г. С. Бюджетні видатки як інструмент державного регулювання соціально-економічного розвитку України. *Науковий вісник «Демократичне врядування»*. 2011. Вип. 6. С. 141-145.
4. Павлюк К. В., Степанова О. В. Модернізація системи соціального захисту в контексті накопичення соціального капіталу в Україні. *Фінанси України*. 2012. № 6. С. 15-29.
5. Розенко прогнозує зниження надходжень в Пенсійний фонд у 2016 році на 110 мільярдів гривень. Інформаційний портал ZN.ua. 2015. 17 грудня. URL: http://dt.ua/ECONOMICS/rozenko-prognozuye-znizhennya-nahodzhen-v-pensiyuiy-fond-u-2016-roci-na-110-milyardiv-griven-194297_.html (дата звернення: 17.01.2018).
6. Снісаренко О. Б. Аналіз рівня та якості фінансування соціально-культурної сфери у контексті індексу людського розвитку. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2012. № 2. С. 5-19.
7. Тропіна В. Б. Бюджетне забезпечення соціальної функції держави в Україні. *Фінанси України*. 2008. № 5. С. 15-31.
8. Фінансові та статистичні показники Пенсійного фонду у 2016 році. URL: <http://www.pfu.gov.ua/pfu/doccatalog/document?id=277122> (дата звернення: 17.01.2018).

References

1. Horyn, V. (2015), "Problems of budget stimulation efficiency of housing construction in Ukraine", *Stalyi rozvytok ekonomiky*, iss. 2, pp. 26-34.
2. Kliidenko L.M. (2006), "Financial provision of social protection of the population of Ukraine", Thesis abstract for Cand. Sc. (Economic), 08.04.01, Ternopil, Ukraine.
3. Lopushniak, H.S. (2011), "Budget expenditures as an instrument of state regulation of social and economic development of Ukraine", *Naukovyi visnyk «Demokratychnе vriaduvannia»*, iss. 6, pp. 141-145.
4. Pavliuk, K.V. and Stepanova, O.V. (2012), "Modernization of the social protection system in the context of accumulation of social capital in Ukraine", *Finansy Ukrainy*, no. 6, pp. 15-29.
5. Rosenko predicts a decrease in revenues to the Pension Fund in 2016 by 110 billion hryvnias (2016), available at: http://dt.ua/ECONOMICS/rozenko-prognozuye-znizhennya-nadhodzen-v-pensiyniy-fond-u-2016-roci-na-110-milyardiv-griven-194297_.html (access date January 17, 2018).
6. Snisarenko, O.B. (2012), "Analysis of the level and quality of financing of the socio-cultural sphere in the context of the human development index", *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy mashynobudivnoi haluzi: problemy teorii ta praktyky*, no. 2, pp. 5-19.
7. Tropina, V.B. (2008), "Budget support for the social function of the state in Ukraine", *Finansy Ukrainy*, no.5, pp. 15-31.
8. Financial and statistical indicators of the Pension Fund in 2016, available at: <http://www.pfu.gov.ua/pfu/doccatalog/document?id=277122> (access date January 17, 2018).

Стаття надійшла до редакції 21.01.2018 р.

УДК 368.02:316.422.44

Черняк Я.,
канд. екон. наук, доцент кафедри
фінансів суб'єктів господарювання,
Університет Марії Кюрі-Склодовської в Любліні, Польща
Клапків Л.,
канд. екон. наук, старший викладач кафедри фінансів
Київський національний торговельно-економічний університет

ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ У СТРАХОВОМУ БІЗНЕСІ

Czerniak J.,
cand.sc.(econ), associate professor of the department
of finance of business entities
Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Poland
Klapkiv L.,
cand.sc.(econ), senior lecturer at the department of finance
Kyiv National University of Trade and Economics

DETERMINANTS OF DEVELOPMENT OF INNOVATIONS IN THE INSURANCE BUSINESS

Постановка проблеми. Страхова галузь сьогодні вважається однією із найбільш інноваційних у світі, поряд із банківською [1]. Цьому процесу насамперед сприяє такий чинник, як розвиток технологій, які впроваджуються на різних етапах надання страхової послуги. Зростання залежності страхової компанії від інновацій в інших галузях вимагає еластичності при стратегічному плануванні її розвитку. Інновації стають головним інструментом конкурентної боротьби на ринку, які дають можливість сформувати додану вартість страховому продукту.

З іншого боку, інновації також виступають джерелом додаткової непевності і ризику. Негативні наслідки реалізації таких ризиків можуть стати причиною операційних чи фінансових проблем у